

Małgorzata Pacuk, Tomasz Michalski, Maciej Tarkowski

RYNEK PRACY W EUROPIE BAŁTYCKIEJ - UJĘCIE REGIONALNE

Wstęp

W artykule omówiono wybrane elementy struktury rynku pracy Europy Bałtyckiej¹. Analizą objęto kraje członkowskie Unii Europejskiej (Dania, Finlandia, Niemcy, Szwecja) oraz kraje kandydujące do unii (Litwa, Łotwa, Estonia, Polska)². Podstawową jednostką badawczą są regiony (rys. 1). W opracowaniu oparto się na klasyfikacji NUTS (The Nomenclature of Territorial Units for Statistics), dzielącej kraje należące do Unii na terytorialne, hierarchicznie zazębiające się jednostki w trzech poziomach (NUTS 1, NUTS 2, NUTS 3)³. Większość regionów przedstawionych na mapie reprezentuje poziom NUTS 2 (Szwecja - 8 jednostek, Finlandia - 6, Dania - 1)⁴, jedynie w przypadku Niemiec ograniczono się do jednostek poziomu 1. Polskie województwa są odpowiednikiem poziomu NUTS 2, podobnie Litwa, Łotwa i Estonia.

¹ Twórca pojęcia Europa Bałtycka J. Zaleski w opracowaniu *Razem czy osobno? Przyczynek do koncepcji bałtyckiej wspólnoty regionalnej*. Centralny Urząd Planowania, Biuro Planowania Regionalnego, Sopot 1993 zaproponował następującą delimitację tego obszaru: państwa mające dostęp wyłącznie do Bałtyku (Polska, Szwecja, Finlandia, Litwa, Łotwa, Estonia) oraz Dania zostały zaliczone w całości, z terytorium Niemiec włączono Szlezwik-Holsztyn, Meklemburgię-Przedpomorze i Brandenburgię, zaś z Rosji obwód leningradzki, pskowski, nowogrodzki i kaliningradzki. Autorzy niniejszego opracowania wprowadzili dwie drobne zmiany: z obszaru Polski analizą objęto tylko województwo zachodniopomorskie, pomorskie i warmińskomazurskie, natomiast część niemiecką wzbogacono o Berlin.

² Z oczywistych względów - jako nie kandydujące do unii - w analizie zostały pominięte terytoria rosyjskie.

Szerzej na ten temat: S. Stańko: *Klasyfikacje jednostek terytorialnych w Unii Europejskiej*, „Wiadomości Statystyczne” 1996, nr 9, GUS, PTS, Warszawa.

⁴ Warto odnotować, że w niektórych krajach UE (np. w Danii) jednostki wyższego szczebla (NUTS 1) nie dzielą się na większą liczbę jednostek niższego szczebla (NUTS 2). Oznacza to, że Dania jako całość reprezentuje zarówno poziom NUTS 1, jak i NUTS 2.

Rys. 1. Delimitacja obszaru badań

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Regions: Statistical Yearbook 2001*. EUROSTAT, Brussels - Luxembourg 2000.

Charakterystyka ekonomiczno-społeczna obszaru badań

Uwarunkowania ekonomiczne oraz czynniki demograficzno-społeczne determinują rynki pracy poprzez wpływ na wielkość i strukturę zasobów pracy. W niniejszym rozdziale skoncentrowano się na trzech wskaźnikach: PKB na 1 mieszkańca (wg parytetu siły nabywczej), wielkość ludności w wieku produkcyjnym, kwalifikacje siły roboczej. Zwrócono także uwagę na istotne zróżnicowanie omawianych regionów, wyrażone liczbą ludności i gęstością zaludnienia.

Omawiane regiony różnią się znacznie pod względem liczby ludności (tab. 1) - największa jest Dania (ponad 5,3 mln ludności w 1999 r.), najmniejsze Wyspy Alandzkie (zaledwie 26 tysięcy mieszkańców). Mediana wynosi 1491 tys., przy współczynniku zmienności 46,6%.

Jeszcze większe różnice występują w przypadku gęstości zaludnienia (tab. 1). Mediana z gęstości zaludnienia wynosiła w 1999 r. 56,7 osób/km², współczynnik zmienności aż 65,6%. Wynika to z wpływu dwóch czynników: podziału administracyjnego (dwa regiony o największej gęstości zaludnienia - Berlin i Sztokholm - są regionami de facto metropolitarnymi) oraz warunków fizycznogeograficznych (w Europie Bałtyckiej obserwujemy szczególnie wyraźnie wpływ uwarunkowań fizyczno-geograficznych, zwłaszcza klimatycznych, na gęstość zaludnienia - ulega ona zmniejszeniu z południa na północ, najniższą wartość osiągając w Övre Norrland).

Tabela 1

Ludność w regionie, stan na 1999 r.

Region	Liczba ludności [tys. osób]	Gęstość zaludnienia [osoby/km ²]
Dania	5321	123,5
Berlin (D)	3393	3806,8
Brandenburgia (D)	2594	88,0
Meklemburgia-Przedpomorze (D)	1794	77,4
Szlezwik-Holsztyn (D)	2771	175,8
Itä-Suomi (SU)	689	9,8
Väli-Suomi (SU)	703	16,5
Pohjois-Suomi (SU)	557	4,3
Uusimaa /Suuralue/ (SU)	1371	150,5
Etelä-Suomi (SU)	1819	34,6
Wyspy Alandzkie (SU)	26	16,8
Sztokholm (S)	1793	276,3
Östra Mellansverige (S)	1491	38,8
Sydsverige (S)	1273	91,1
Norra Mellansverige (S)	841	13,1
Mellersta Norrland (S)	382	5,4
Övre Norrland (S)	517	3,3
Småland med Öarna (S)	800	24,1
Västsverige (S)	1761	59,9
Estonia	1442	33,2
Litwa	3700	56,7
Łotwa	2432	37,7
Woj. pomorskie (PL)	2189	119,7
Woj. warmińsko-mazurskie (PL)	1464	60,5
Woj. zachodniopomorskie (PL)	1732	75,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regions: Statistical Yearbook 2001*. EUROSTAT, Brussels - Luxembourg 2002.

Analiza zamożności społeczeństw, wyrażona wskaźnikiem PKB na 1 mieszkańca (wg parytetu siły nabywczej) wykazuje istotne dysproporcje w regionie. W 1999 r. mediana wynosiła około 90% wartości przeciętnej dla Unii, występowały tu jednak znaczne rozbieżności (przy współczynniku zmienności 16,3%). Tylko cztery regiony Europy Bałtyckiej (wszystkie z obszaru Skandynawii: Dania, Uusimaa i Wyspy Alandzkie z Finlandii oraz Sztokholm) przekroczyły średnią unijną (o 20-30%). Kilka regionów oscyluje w granicach 90-100%. Bardzo niskie wartości wskaźnika utrzymują się w regionach południowych i południowo-wschodnich (na poziomie 30%). Tak niekorzystna sytuacja spowodowana jest przede wszystkim faktem, że około połowy obszaru Europy Bałtyckiej to regiony postsocjalistyczne stosunkowo niedawno włączone do Unii Europejskiej (była NRD) lub kandydujące do niej (Polska, Litwa, Łotwa i Estonia).

Ważnymi czynnikami społecznymi wpływającymi na sytuację na rynku pracy jest udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności (tab. 2) oraz kwalifikacje siły roboczej. Mediana osób w wieku produkcyjnym (15-64 lat) w regionie wynosi 66,6, a samo zjawisko wykazuje niewielkie zróżnicowanie przestrzenne (współczynnik zmienności zaledwie 3,1%). Najwyższym odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym charakteryzują się regiony państw postsocjalistycznych (zwłaszcza byłej NRD i Polski). Niestety, w perspektywie kilkudziesięciu lat, sytuacja w tych regionach zacznie się pogarszać w wyniku dwóch zjawisk: małego lub ujemnego przyrostu naturalnego oraz nadumieralności mężczyzn w rocznikach aktywności zawodowej.

Odsetek osób z wyższym wykształceniem (wśród osób w wieku od 25 do 59 lat) wynosił przeciętnie poniżej 30% (mediana równa 29,0), wykazując niezbyt duże rozbieżności (współczynnik zmienności 12,1). Te stosunkowo wysokie wartości wskazują, iż kraje Europy Bałtyckiej inwestują w kapitał ludzki, co jest szczególnie ważne z punktu widzenia międzynarodowej konkurencyjności⁵. Ocenia się, że Szwecja, Dania i Finlandia oraz Niemcy mają najlepiej wyedukowane społeczeństwa, a co za tym idzie najlepiej wykwalifikowane zasoby pracy wśród krajów unii. Odsetek osób w wieku 25-34 lata, dających perspektywę dalszego podnoszenia wykształcenia wynosi 80-90%, a ponad 30% ogółu zatrudnionych pracuje w bardzo wymagających edukacyjnie działach gospodarki (m.in. badania i rozwój, edukacja, zdrowie, informatyka)⁶.

W zakresie analizowanej zmiennej brak znaczących prawidłowości przestrzennych. Poziom wykształcenia społeczeństwa może zatem w większym stopniu zależeć od tradycji, standardów przyjętych w danym kraju, co jest pochodną uwarunkowań

⁵ Kisiel-Łowczyk A.B.: *Bałtycka integracja ekonomiczna. Stan i perspektywy do 2010 r.* PWE, Warszawa 2000.

⁶ Zakrzewski W.: *Transformacja zatrudnienia w Unii Europejskiej.* „Wiadomości Statystyczne” 2002, nr 3, GUS, PTS, Warszawa.

kulturowych, niż historii najnowszej lub poziomu zamożności⁷. Niestety, na tle innych regionów najgorszą sytuację notujemy w polskiej części Europy Bałtyckiej (odsetek osób z wyższym wykształceniem nie przekracza 14%) - nie wróży to dobrze szansom ożywienia gospodarczego i zmniejszenia bezrobocia na tym terenie.

Tabela 2

Wybrane wskaźniki społeczno-ekonomiczne

Region	PKB/osobę (wg parytetu siły nabywczej) 1999 r.	Odsetek ludności w wieku 15-64 lat, 1999 r.	Odsetek osób z wyższym wykształ- ceniem (wśród osób w wieku 25-59 lat), 2000 r.
Dania	119,4	66,9	27
Berlin (D)	99,3	72,1	34
Brandenburgia (D)	70,2	71,0	33
Meklemburgia-Przedpomorze (D)	69,6	71,0	28
Szlezwik-Holsztyn (D)	99,2	68,0	22
Itä-Suomi (SU)	74,5	65,4	28
Väli-Suomi (SU)	82,8	64,8	31
Pohjois-Suomi (SU)	86,0	66,1	32
Uusimaa /Suuralue/ (SU)	139,5	69,8	42
Etelä-Suomi (SU)	93,3	66,3	31
Wyspy Alandzkie (SU)	138,0	65,4	25
Sztokholm (S)	133,3	66,8	40
Östra Mellansverige (S)	92,1	63,8	29
Sydsverige (S)	90,6	63,7	31
Norra Mellansverige (S)	95,5	62,2	24
Mellersta Norrland (S)	99,0	62,4	25
Övre Norrland (S)	97,8	64,2	31
Småland med Öarna (S)	99,9	62,2	21
Västsverige (S)	89,5	63,6	31
Estonia	36,8	67,1	29
Litwa	32,8	66,6	44
Łotwa	28,6	67,0	19
Woj. pomorskie (PL)	39,4	68,9	14
Woj. warmińsko-mazurskie (PL)	30,2	68,3	10
Woj. zachodniopomorskie (PL)	38,9	69,9	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regions: Statistical Yearbook 2001*. EUROSTAT, Brussels-Luxembourg 2002.

⁷ Kwalifikacje siły roboczej na rynku pracy państw Europy Bałtyckiej są w pewnym stopniu pochodną długich tradycji rozwoju edukacji i badań naukowych - 20 z 60 uniwersytetów w państwach regionu liczy ponad 100 lat (Kisiel-Łowczyc, 2000).

Zatrudnienie

Wskaźnik zatrudnienia w UE wyniósł w 2000 r. 63,8% (dla kobiet 54,3%), w grupie 12 krajów kandydujących - 60,8% (dla kobiet - 55,0%). W Europie Bałtyckiej obserwujemy znaczne zróżnicowanie tego wskaźnika. Wartości zdecydowanie przekraczające wymienione średnie zarejestrowano na obszarze Wysp Alandzkich (81,9% ogółem i 75,9% dla kobiet), w Sztokholmie (77,8% i 76,7%), Danii (76,6% i 72,2%), Uusimaa (75,0% i 72,7%). We wszystkich regionach szwedzkich i większości fińskich odnotowano wartości nieco niższe, ale nadal przekraczające wartości średnie. W grupie regionów krajów kandydujących jedynie w Estonii i na Łotwie wskaźniki zatrudnienia nieznacznie przekroczyły 60,8% i osiągnęły odpowiednio: 62,2% i 61,7%. Wartości dla województw Polski północnej należą do najniższych w całym badanym regionie (50,8%-53,3%).

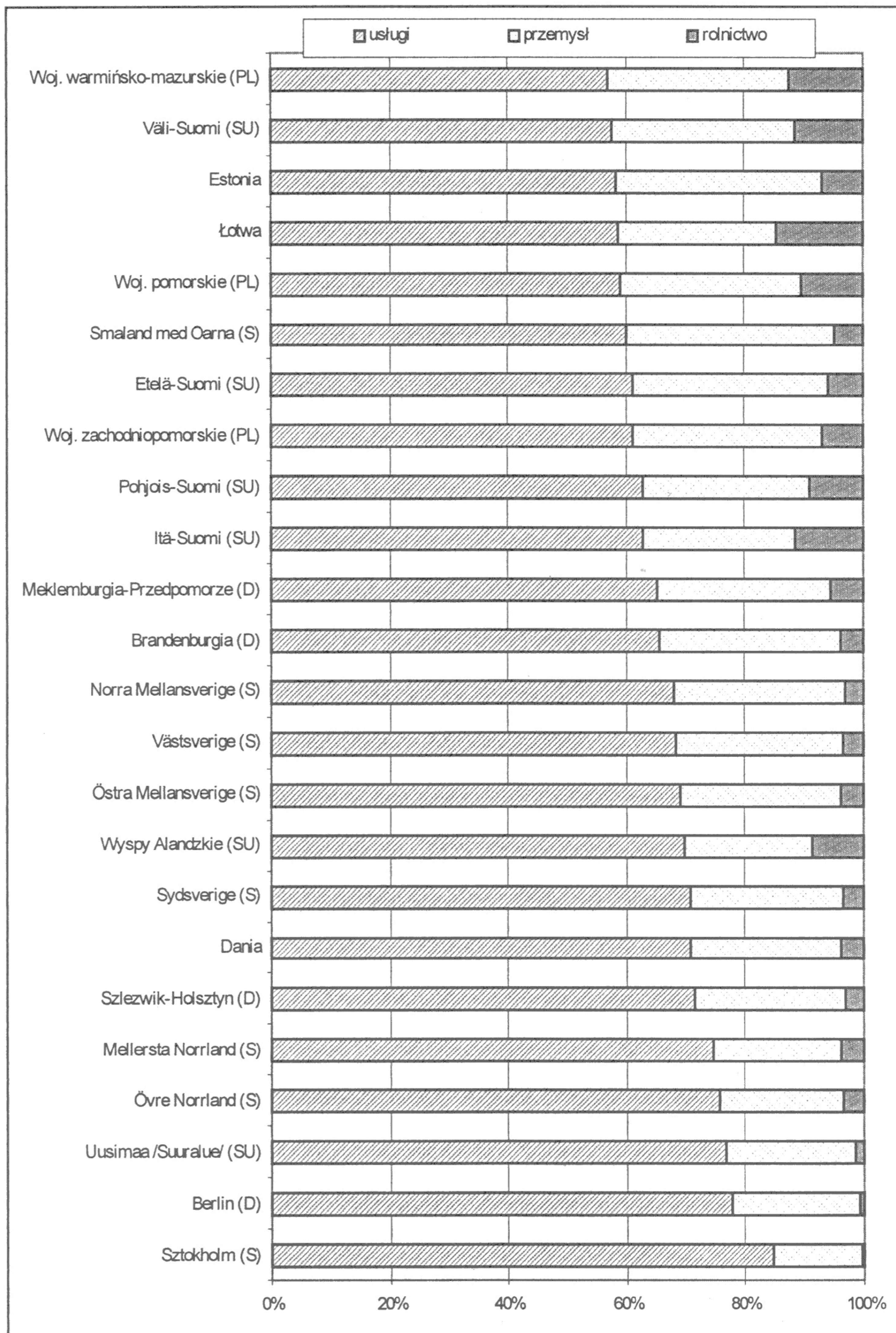
Przedmiotem dalszej analizy jest struktura zatrudnienia według podstawowych działów gospodarki. W 2000 r. we wszystkich analizowanych regionach dominoowało zatrudnienie w usługach⁸ - najwyższą wartość zanotowano w Sztokholmie (prawie 85% ogółu zatrudnionych), najniższą na Litwie (prawie 55%). Udziały zatrudnienia w przemyśle utrzymywały się na niższym poziomie (maksymalnie 35% w regionie Småland med Öarna), w rolnictwie nie przekroczyły 18% (Litwa)⁹. Strukturę zatrudnienia dla wszystkich regionów przedstawiono na rys. 2.

Pomocniczo, w celu wyodrębnienia regionów o podobnych relacjach między zatrudnieniem w poszczególnych sektorach gospodarki, zastosowano klasyfikację indukcyjną (metodą k-średnich, odległości euklidesowe, rozwiązanie znaleziono już po trzeciej interakcji). W następstwie zastosowanej procedury wyodrębniono cztery grupy regionów (wyniki zaprezentowano na rys. 3):

- Regiony charakteryzujące się bardzo wysokim zatrudnieniem w usługach, przy znikomym w rolnictwie i oscylującym wokół 20% zatrudnieniem w przemyśle (Sztokholm, Berlin, Uusimaa, Övre Norrland i Mellersta Norrland).
- Regiony odznaczające się niższym niż poprzednia grupa, lecz nadal wysokim zatrudnieniem w usługach oraz oscylującym wokół 25% zatrudnieniem w przemyśle i około 3,5% w rolnictwie (Szlezwik - Holsztyn, Dania, Sydsverige, Wyspy Alandzkie, Östra Mellansverige, Västsverige, Norra Mellansverige, Brandenburgia, Meklemburgia - Przedpomorze).

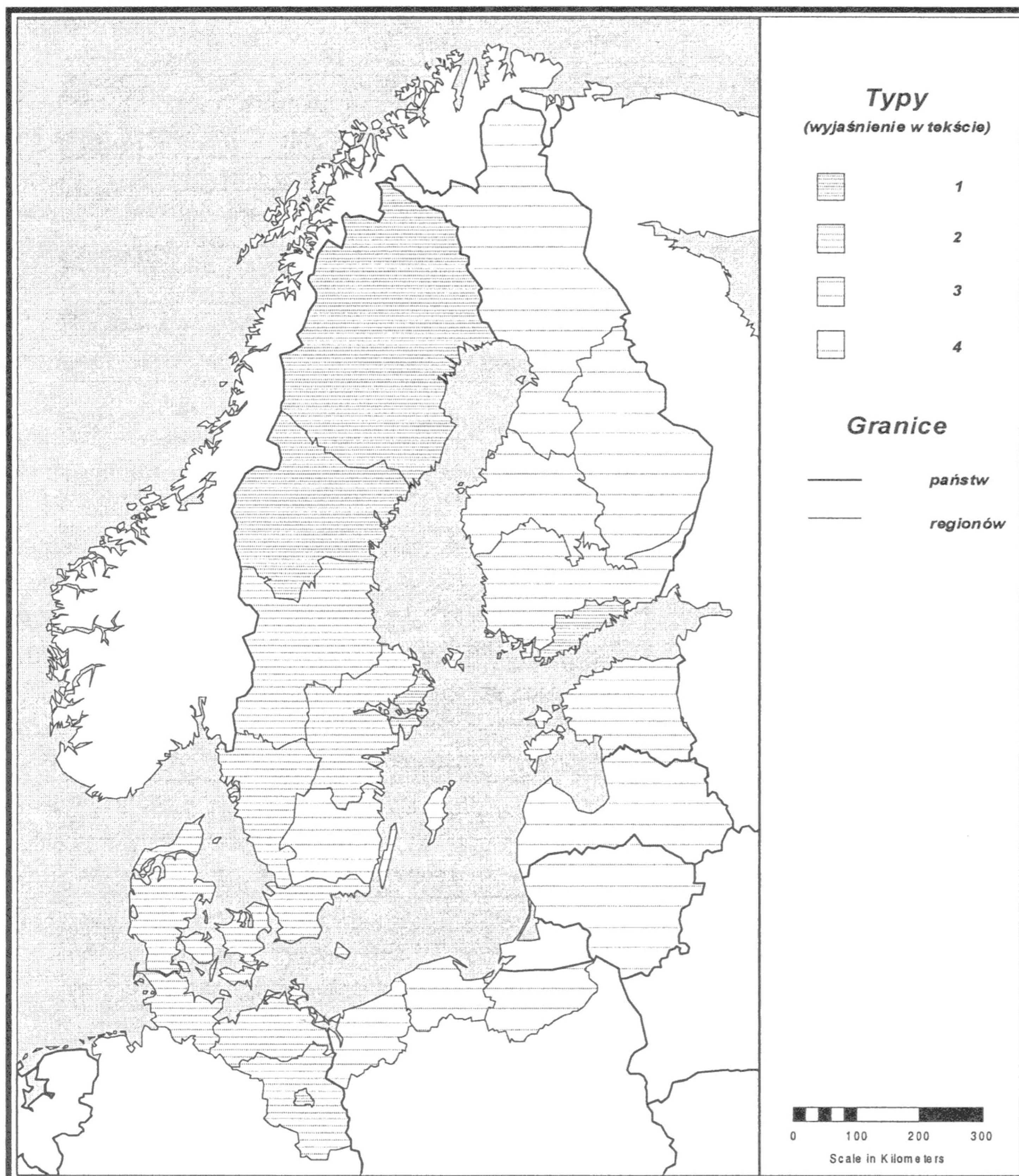
⁸ Większość nowo tworzonych miejsc pracy w sektorze usług krajów UE skoncentrowana jest w usługach rynkowych (informatyka, turystyka, transport lotniczy, usługi biznesowe), usługach publicznych (edukacja, zdrowie) oraz osobistych (np. kultura, rekreacja, wypoczynek), podczas gdy w wielu tradycyjnych usługach (handel detaliczny, usługi pocztowe, bankowe, ubezpieczeniowe, administracja publiczna) wzrost zatrudnienia był niewielki lub nawet wystąpił regres (Zakrzewski, 2002).

⁹ W krajach wysoko rozwiniętych udział zatrudnionych w rolnictwie nie przekracza zwykle 5% ogółu zatrudnionych, udział zatrudnionych w usługach sięga 60-70%.

Rys. 2. Sektorowa struktura zatrudnienia według regionów, stan na 2000 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Regions: Statistical Yearbook 2001*. EUROSTAT, Brussels-Luxembourg 2002.

Rys. 3. Zróżnicowanie regionów w zakresie struktury zatrudnienia, stan na 2000 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Regions: Statistical Yearbook 2001*, EUROSTAT, Brussels - Luxembourg 2002.

- Regiony o wysokich udziałach w przemyśle, z niższym niż w poprzedniej grupie udziałem usług i nieco wyższym rolnictwa (województwo zachodniopomorskie, Etelä-Suomi, Småland med Öarna, Estonia).
- Regiony o względnie wysokich udziałach zatrudnienia w rolnictwie, z niższymi udziałami (niż w grupach 1 i 2) zatrudnienia w usługach i niższymi udziałami (niż w grupie 3) zatrudnienia w przemyśle (Itä-Suomi, Pohjois-Suomi, województwo pomorskie, Łotwa, Väli-Suomi, województwo warmińsko-mazurskie, Litwa).

Analiza związków między poszczególnymi sektorami oraz wpływu struktury zatrudnienia na poziom wytwarzanego produktu krajowego brutto pozwala sformułować następujące wnioski¹⁰:

- między udziałami zatrudnienia w rolnictwie i usługach występuje bardzo silna ujemna korelacja;
- wysoki udział zatrudnienia w rolnictwie i przemyśle determinuje niski poziom PKB na 1 mieszkańca;
- występuje istotny ujemny związek między udziałami zatrudnienia w przemyśle i usługach;
- wysoki udział zatrudnienia w usługach związany jest z wysokim poziomem PKB na 1 mieszkańca;
- brak jest związku między udziałami zatrudnienia w przemyśle i rolnictwie.

Bezrobocie

Bezrobocie w analizowanym regionie w 2000 r. było wysokie (mediana 12,0%), wykazujące duże różnice (współczynnik zmienności 36,3%). Stosując kryterium odstępu krytycznego Hellwiga (dla $k=2$) wyodrębniono trzy grupy regionów: (1) do regionów o bardzo złej sytuacji zaliczono trzy regiony polskie, (2) do regionów o sytuacji przeciętnej należą pozostałe regiony postsocjalistyczne oraz większość regionów fińskich, (3) do regionów o niskim bezrobociu zaliczono regiony szwedzkie, Danię, Szlezwik-Holsztyn oraz dwa fińskie (rys. 4.). W rozmieszczeniu przestrzennym zjawiska bezrobocia widać zatem wyraźny wpływ historii najnowszej, tzn. procesów transformacji i restrukturyzacji w państwach postsocjalistycznych po przełomie lat 80/90 i związanych z nimi zmian struktur społecznych (ogromny wzrost bezrobocia w Polsce, na Litwie, Łotwie i w Estonii w latach dziewięćdziesiątych - w roku 2000 stopa bezrobocia w wymienionych krajach wyniosła odpowiednio: 16,3%, 15,6%, 14,1% i 13,2%), a także położenia danego regionu w przestrzeni ekonomicznej (zwłaszcza sąsiedztwa dużych aglomeracji miejsko-przemysłowych oraz położenia względem głównych szlaków komunikacyjnych).

Pozostałe analizowane zmienne dotyczą bezrobocia długoterminowego (w % całości bezrobocia) oraz bezrobocia wśród kobiet i młodzieży. Między bezrobociem ogółem a bezrobociem długoterminowym zachodzi słaby związek, co wskazuje, że niekorzystna sytuacja, jaka ma miejsce w Polsce (wielkość bezrobocia długoterminowego jest znacznie skorelowana z bezrobociem ogółem), nie jest typowa dla całego analizowanego obszaru. Bezrobocie kobiet jest silnie skorelowane z bezrobociem ogółem, natomiast bezrobocie młodzieży wyraźnie słabiej. Może to być skutkiem dobrze funkcjonujących w niektórych regionach programów ułatwiających znalezienie młodym ludziom pierwszej pracy bądź doświadczenia zawodowego.

¹⁰ Batóg J.: *Sektorowa struktura zatrudnienia a poziom produktu krajowego brutto*. „Wiadomości Statystyczne” 2000, nr 9, GUS, PTS, Warszawa.

Tabela 3

Macierz korelacji (tau Kendalla) dla wybranych rodzajów bezrobocia, stan na 2000 r.

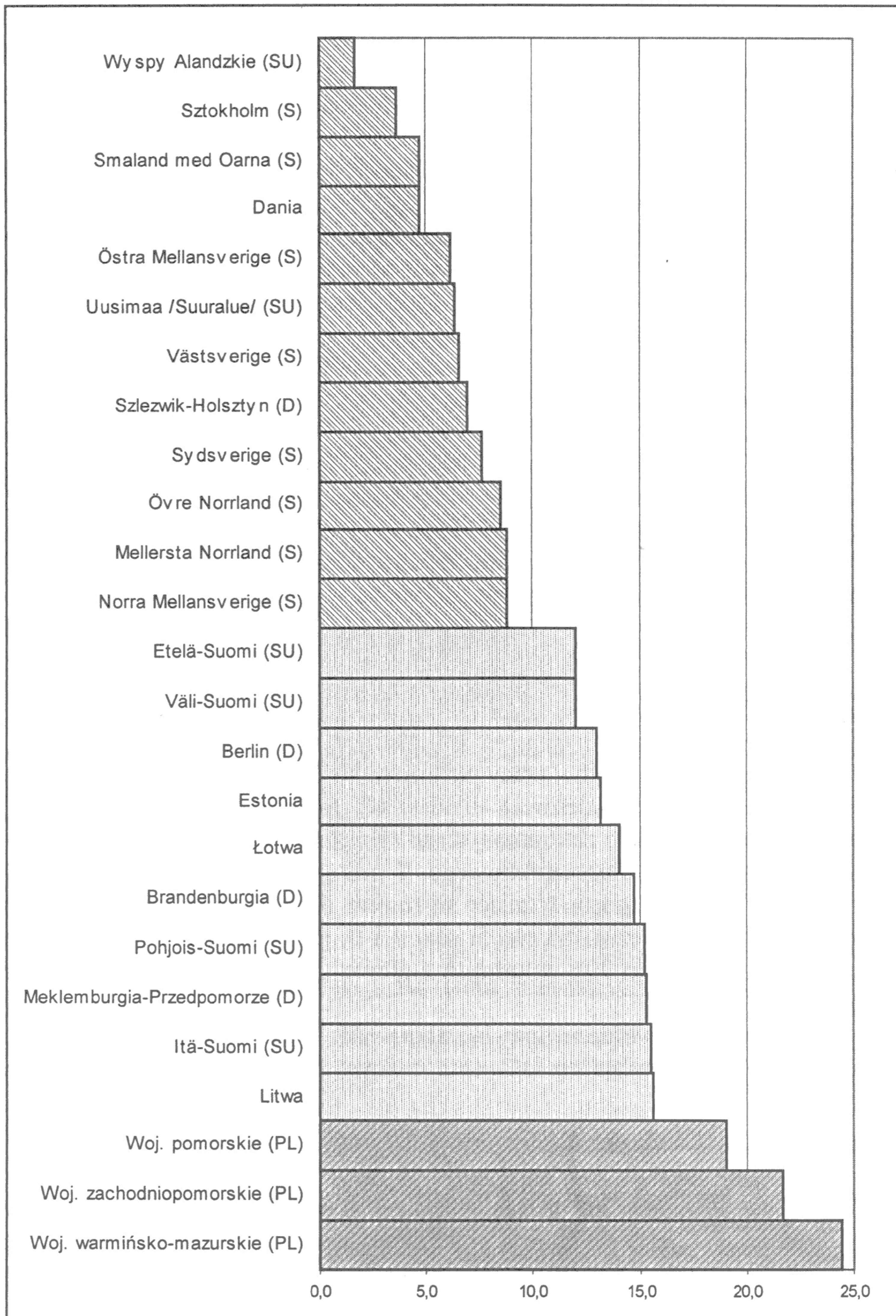
	Bezrobocie (w %)	Bezrobocie długotermino- we (w % cało- ści bezrobocia)	Bezrobocie kobiet (w %)	Bezrobocie młodzieży (w %)
Bezrobocie (w %)		0,38	0,87	0,59
Bezrobocie długoterminowe (w % całości bezrobocia)	0,38		0,36	0,07
Bezrobocie kobiet (w %)	0,87	0,36		0,57
Bezrobocie młodzieży (w %)	0,59	0,07	0,57	

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *Regions: Statistical Yearbook 2001*, EUROSTAT, Brussels - Luxembourg 2002.

Rozkład przestrzenny poziomu bezrobocia wśród kobiet jest zbliżony do rozkładu przestrzennego bezrobocia ogółem. Mediana bezrobocia kobiet z całego analizowanego obszaru jest minimalnie niższa (11,6%), niż dla bezrobocia ogółem (12,0%). Jest to zjawisko całkowicie odwrotne do tego, które występuje w Polsce (np. stopa bezrobocia w województwie pomorskim w 2000 r. wynosiła 19,0%, podczas gdy wśród kobiet była ona wyższa o 3,6%). Na 25 analizowanych regionów aż w 13 bezrobocie kobiet jest niższe niż ogółem, w jednym zachodzi równowaga, a w 11 występuje przewaga współczynnika bezrobocia wśród kobiet (najwyższe stopy bezrobocia kobiet odnotowano w trzech województwach polskich - 22,6-27,8% oraz w Brandenburgii i Meklemburgii-Przedpomorzu - 16,5 i 17,2%). Może to świadczyć o dwóch zjawiskach: (1) pomimo deklarowanej równości kobiet i mężczyzn na polskim rynku pracy - kobiety są w Polsce dyskryminowane, albo (2) programy pomocowe i aktywizujące dla kobiet w innych regionach Europy Bałtyckiej funkcjonują dużo sprawniej, niż w jej polskiej części¹¹. Autorzy niniejszego opracowania skłaniają się raczej ku pierwszej z przedstawionych opcji, aczkolwiek jej udowodnienie wymagałoby żmudnych badań porównawczych.

Bardzo niekorzystnym zjawiskiem - sprzyjającym zarówno patologiom społecznym, jak i ekonomicznym - jest bezrobocie długoterminowe. W 2000 r. na analizowanym obszarze było ono wysokie (od prawie 56% całości bezrobocia na Litwie do niewiele ponad 15% na obszarze Wysp Alandzkich). Mediana wynosiła 27,8% przy nieznacznie większej, niż dla bezrobocia ogółem, zmienności przestrzennej (współczynnik zmienności 39,0%). We wszystkich regionach postsocjalistycznych udział bezrobocia długoterminowego w całości mieści się w przedziale od 38% do 56%, wśród pozostałych regionów tak wysokie bezrobocie odnotowuje tylko Szlezwik - Holsztyn (47%).

¹¹ Podkreśla się, że prawo pracy powinno zostać dopasowane do specyficznych potrzeb kobiet, często łączących pracę zawodową z opieką nad dziećmi. Modelem może być kraj pozabałtycki - Holandia - gdzie 60,0% kobiet pracuje przez 2-3 dni w tygodniu, dzięki czemu wskaźnik bezrobocia został zredukowany z 7,3% w 1994 r. do 3,8% w 1998 r. (Głąbicka, 2000).

Rys. 4. Poziom bezrobocia (w %) według regionów, stan na 2000 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Regions: Statistical Yearbook 2001*, EUROSTAT, Brussels - Luxembourg 2002.

Poziom bezrobocia wśród młodzieży wynosi przeciętnie (mediana) w analizowanym regionie 21,2% (2000 r.) wykazując największą spośród dotychczas analizowanych rodzajów bezrobocia dyspersję (współczynnik zmienności aż 48,6%). Największe (powyżej 30%) notujemy w trzech regionach polskich oraz w czterech regionach fińskich (Itä-Suomi, Pohjois-Suomi, Väli-Suomi i Etelä-Suomi - 33,0-42,4%). Natomiast najlepsza sytuacja (poziom bezrobocia wśród młodzieży poniżej 10%) występuje w Sztokholmie i Danii (7,2 i 7,4%).

Wyniki badań przeprowadzonych w ostatnich latach wskazują, że w większości krajów - bez względu na poziom rozwoju gospodarczego - stopa bezrobocia wśród osób w wieku do 24 lat jest wyższa niż stopa bezrobocia ogółem¹². Zjawisko to znajduje potwierdzenie także w 23 z 25 regionów Europy Bałtyckiej (z wyjątkiem Brandenburgii i Meklemburgii - Przedpomorza). W zdecydowanej większości regionów bałtyckich bezrobocie młodzieży było w 2000 r. przynajmniej dwukrotnie większe niż bezrobocie ogółem (np. w woj. pomorskim odpowiednio 38,2% i 19,0%, w woj. zachodniopomorskim - 45,0% i 21,7%¹³, Manner-Suomi - 29,6% i 11,1%, Itä - Suomi - 42,4% i 15,5%, Norra Mellansverige - 24,4% i 8,8%). Jest to sytuacja niepokojąca z punktu widzenia przyszłego członkostwa krajów kandydujących do Unii Europejskiej, ponieważ możliwości znalezienia pracy na unijnym rynku pracy będą znacznie ograniczone, zwłaszcza wśród osób o niższych kwalifikacjach¹⁴.

Podsumowanie

W końcowej analizie rynków pracy posłużono się klasyfikacją indukcyjną (metodą Warda, odległość euklidesowa). Analizą objęto trzy, wcześniej omówione, destymulanty: odsetek osób zatrudnionych w rolnictwie, poziom bezrobocia ogółem i poziom bezrobocia długoterminowego. W następstwie przeprowadzonej procedury wyróżniono dwa, mocno różniące się między sobą (odległość wiązania 190) typy rynków pracy, oznaczone na ryc. 5. jako A i B. Przy dokładniejszym podziale (odległość wiązania około 30), w każdym z głównych typów zostały wydzielone dwa podtypy.

Typ A obejmuje wszystkie regiony skandynawskie¹⁵. Charakteryzuje się dobrym rynkiem pracy, na co składają się: korzystna struktura zatrudnienia (zwłaszcza niskie

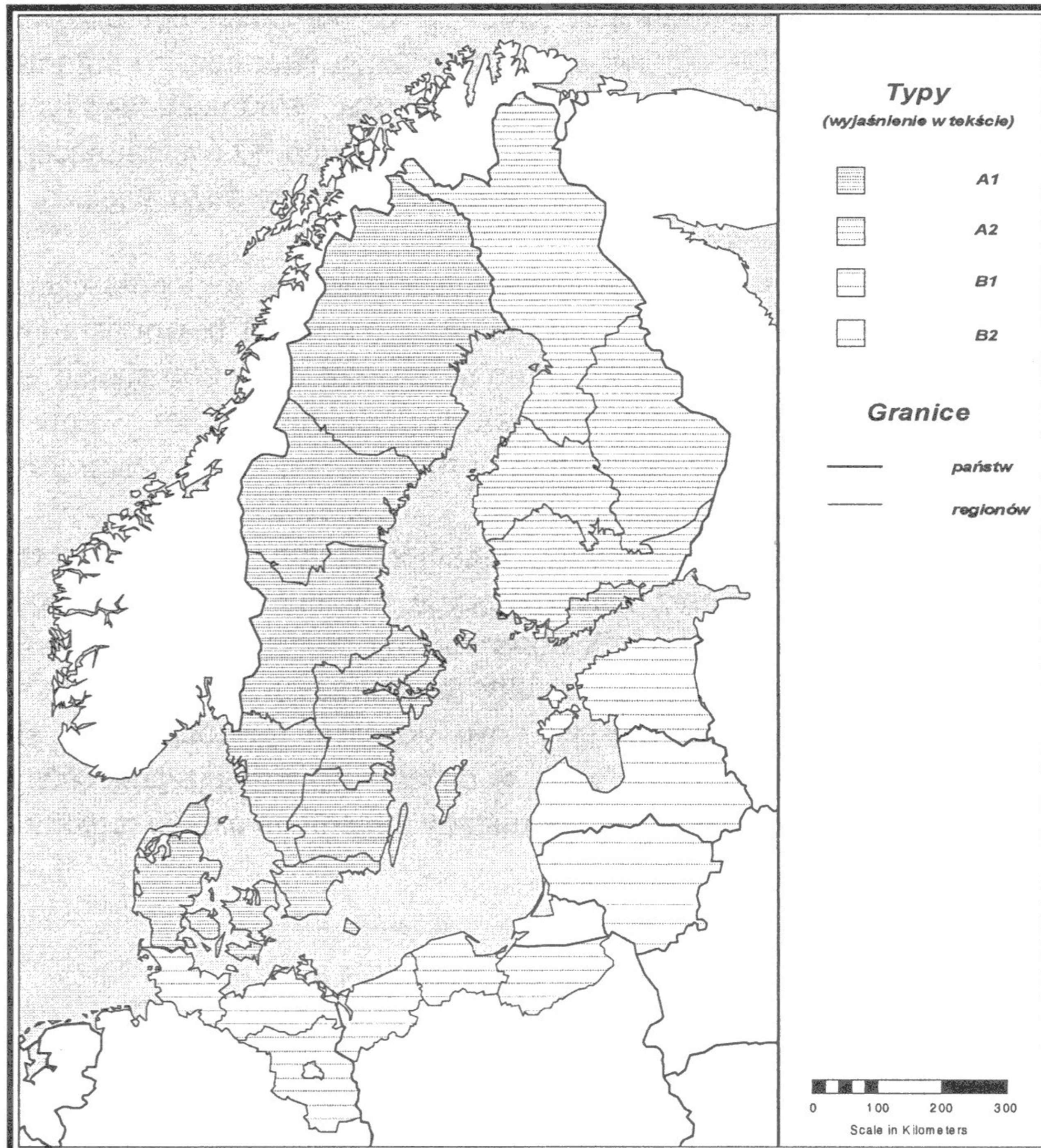
¹² Wawrzyniak K.: *Bezrobocie wśród osób w wieku do 24 lat w Polsce oraz w krajach Unii Europejskiej*. „Wiadomości Statystyczne” 2002, nr 11, GUS, PTS, Warszawa.

¹³ W grupie regionów państw kandydujących (Polska, Litwa, Łotwa, Estonia) województwa te mają najbardziej niekorzystną relację między analizowanymi stopami bezrobocia.

¹⁴ Wawrzyniak K.: *Bezrobocie wśród osób...*, op. cit.

¹⁵ Integracja krajów skandynawskich na rynku pracy jest na tyle zaawansowana, że może stanowić model dla państw UE. Utworzenie wspólnego rynku pracy uznaje się za jedno z najważniejszych osiągnięć integracji nordyckiej. Do jego podstawowych cech należą m.in.: ochrona pełnego zatrudnienia, polityka płacowa wymagająca centralnych negocjacji, ochrona socjalna,

zatrudnienie w rolnictwie) oraz niskie bezrobocie i oscylujące wokół 25% całości bezrobocia - bezrobocie długoterminowe. Różnice pomiędzy podtypami A1 i A2 sprowadzają się do tego, że drugi z podtypów posiada gorszy rynek pracy (większy odsetek osób zatrudnionych w rolnictwie oraz przeciętnie prawie dwukrotnie wyższe bezrobocie, również sytuacja młodych osób na rynku pracy jest tu gorsza).

Rys. 5. Typy rynków pracy, stan na 2000 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Regions: Statistical Yearbook 2001*, EUROSTAT, Brussels - Luxembourg 2002.

Typ B obejmuje tereny postsocjalistyczne (plus Szlezwik - Holsztyn). Są to obszary o dużo gorszej, niż w typie A, sytuacji na rynku pracy. Składają się na to przede wszystkim: względnie duże zatrudnienie w tak nierozwojowym dziale gospodarki jakim jest rolnictwo oraz wysokie bezrobocie (zarówno ogółem, jak i - szczególnie szkodliwe społecznie - bezrobocie długoterminowe). Zdecydowana

wspieranie aktywności zawodowej kobiet, przekazywanie doświadczeń dotyczących warunków pracy (Matera, 2001).

większość to regiony, które obecnie przeprowadzają trudne reformy gospodarcze (ta uwaga dotyczy przede wszystkim regionów polskich, Litwy, Łotwy i Estonii, zaś w mniejszym stopniu regionów, które w przeszłości należały do NRD). Wszystkie analizowane regiony niemieckie zostały zaliczone do tego typu, nawet te, które w całości (Szlezwik - Holsztyn) lub częściowo (Berlin) w przeszłości nie doświadczyły gospodarki centralnie sterowanej. Wytłumaczeniem może być, panująca od paru ostatnich lat, zła sytuacja gospodarcza Niemiec, co automatycznie przekłada się na niekorzystne tendencje na rynku pracy. W ramach tego typu wyodrębniono dwa podtypy, przyczyną wyodrębnienia podtypu B2 (obejmującego Litwę i Łotwę) jest dużo wyższe zatrudnienie w rolnictwie oraz dużo większy odsetek bezrobocia długoterminowego.

Powyższa analiza potwierdza, że rynek pracy polskich regionów czekają niezwykle trudne wyzwania. Wynikają one ze skali obecnego bezrobocia (w trzech województwach północnych zarejestrowano najwyższą stopę bezrobocia wśród 25 omawianych regionów) oraz wciąż ograniczonych możliwości kreowania nowych miejsc pracy i wiążą się z przewidywanymi procesami restrukturyzacji gospodarki i koniecznością przebudowy rolnictwa¹⁶.

Mimo wyraźnych różnic w strukturze i funkcjonowaniu rynków pracy regionów państw członkowskich UE oraz kandydujących do unii (tradycyjny podział na Bałtyk Zachodni i Bałtyk Wschodni), obserwujemy proces powstawania współzależności społeczno-ekonomicznych (zmiany strukturalne) między analizowanymi obszarami, przejawiających się nie tylko we wzroście gospodarczym, ale także w zmianach na rynku pracy. To właśnie w dążeniu do zmniejszania różnic i dysproporcji ma swoje źródło znaczny ekonomiczny dynamizm całego regionu¹⁷.

Literatura

- Batóg J.: *Sektorowa struktura zatrudnienia a poziom produktu krajowego brutto*. „Wiadomości Statystyczne” 2000, nr 9, GUS, PTS, Warszawa.
- Głąbicka K.: *Europejski rynek pracy*. „Wiadomości Statystyczne” 2000, nr 2, GUS, PTS, Warszawa.
- Kisiel-Łowczyk A. B.: *Bałtycka integracja ekonomiczna. Stan i perspektywy do 2010 r.* PWE, Warszawa 2000.
- Matera R.: *Integracja ekonomiczna krajów nordyckich*. Wyd. A. Marszałek. Toruń 2001.
- Regions: Statistical Yearbook 2001*. EUROSTAT, Brussels-Luxembourg 2002.
- Stańko S.: *Klasyfikacje jednostek terytorialnych w Unii Europejskiej*. „Wiadomości Statystyczne” 1996, nr 9, GUS, PTS, Warszawa.
- Wawrzyniak K.: *Bezrobocie wśród osób w wieku do 24 lat w Polsce oraz w krajach Unii Europejskiej*. „Wiadomości Statystyczne” 2002, nr 11, GUS, PTS, Warszawa.

¹⁶ Witkowski J.: *Ludność i rynek pracy w Polsce w perspektywie roku 2020*. „Wiadomości Statystyczne” 1999, nr 3, GUS, PTS, Warszawa.

¹⁷ Kisiel-Łowczyk A.B.: *Bałtycka integracja...*, op. cit.

Witkowski J.: *Ludność i rynek pracy w Polsce w perspektywie roku 2020*. „Wiadomości Statystyczne” 1999, nr 3, GUS, PTS, Warszawa.

Zakrzewski W.: *Transformacja zatrudnienia w Unii Europejskiej*. „Wiadomości Statystyczne” 2002, nr 3, GUS, PTS, Warszawa.

Zaleski J.: *Razem czy osobno? Przyczynek do koncepcji bałtyckiej wspólnoty regionalnej*. Centralny Urząd Planowania, Biuro Planowania Regionalnego, Sopot 1993.